

Науковий вісник Чернівецького університету імені
Юрія Федьковича: Історія. – № 1. – 2021. – С. 110–119
History Journal of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University. – № 1. – 2021. – pp. 110–119
DOI <https://doi.org/10.31861/hj2021.53.110-119>
hj.chnu.edu.ua

УДК 94(477.83) «19» (092)

© Ілля Чедолума* (Львів)

МИХАЙЛО РУДНИЦЬКИЙ ТА БОРОТЬБА ПРОТИ «ШКОЛИ ГРУШЕВСЬКОГО» У ЛЬВОВІ

У статті досліджується роль та місце постаті Михайла Рудницького в контексті радянської кампанії, спрямованої проти «школи Грушевського» у Львові. Проаналізовано мету цієї кампанії, її етапи, висвітлено специфіку та контекст повоєнного Львова другої половини 1940-х – початку 1950-х рр. Звертається увага на роль практик соціального дисциплінування української інтелігенції в радянську добу. Висвітлено роль головних дійових осіб на локальному та республіканському рівнях.

Ключові слова: Михайло Рудницький, Михайло Грушевський, радянська влада, Львів.

Illia Chedoluma (Lviv)

MYKHAILO RUDNYTSKYI AND THE STRUGGLE AGAINST THE «HRUSHEVSKYI SCHOOL» IN LVIV

Abstract. The campaign launched by the Soviet power against the «Hrushevskyi School» in post-war Lviv was not so much an ideological campaign directed only against Ukrainian historians. Rather, it was a broader campaign of pressure and persecution, which clearly illustrates the Soviet government's attempts to implement social discipline to establish total control over various groups of the Ukrainian intelligentsia. Consideration of various aspects of this campaign shows how discursive practices and relevant social «rituals» in the Soviet era were subordinated to the unification and Sovietization of Western Ukrainian public space in the postwar period. In contexts of this process, the case of Galician publicist and writer Mykhailo Rudnytskyi was significant. The study of his biography in this period allows us to analyze at the micro-level great processes that took place in Soviet Ukraine at this time.

In addition to Moscow and Kyiv, local Soviet activists played an important role, primarily among the «pro-communist» professors of LSU. The Soviet government used the old principle of «divide et impera» by dividing intelligentsia into several groups, first criticizing one and then using them to criticize another one. Party documents show that Mykhailo Rudnytskyi remained a «stranger» to the Soviet government, a fragment of the «old world». Rudnytskyi also did not perceive the Soviet government as «his» but resorted to self-censorship for survival. Choosing survival strategies in postwar Lviv, he tried to balance between ostentatious loyalty to the Soviet regime and maintaining his own moral and ideological position.

Keywords: Mykhailo Rudnytskyi, Mykhailo Hrushevskyi, Soviet power, Lviv.

Актуальність теми пов'язана з дослідженнями взаємин влади та інтелектуалів. Кампанія, розпочата радянською владою проти «школи Грушевського» у повоєнному Львові, була насправді не стільки ідеологічною кампанією, спрямованою проти безпосередньо українських істориків, а радше ширшою кампанією тиску та переслідування, яка чітко ілюструє спроби радянської влади втілити норми соціального дисциплінування задля встановлення тотального контролю над різними групами української інтелігенції. На прикладі біографії Михайла Рудницького простежуються різні стратегії влади щодо української інтелігенції, різні рівні їх взаємин. Розгляд таких аспектів цієї кампанії показує, як дискурсивні практики та відповідні соціальні «ритуали» в радянську добу були підпорядковані уніфікації та радянзації західноукраїнського публічного простору у повоєнний час.

* аспірант кафедри історії Українського Католицького Університету.

Мета розвідки полягає у комплексному висвітленні, на основі аналізу джерел і монографічної літератури, ролі Михайла Рудницького в кампанії проти «школи Грушевського» у Львові, зміни його соціальних ролей у період з середини 1940-х до початку 1950-х рр.

Реалізація мети дослідження зумовлює розв'язання таких **завдань**: проаналізувати політику радянської влади щодо української інтелігенції у повоєнному Львові; висвітлити становище Михайла Рудницького; дослідити причини та наслідки цієї кампанії, їх головне спрямування та реалізацію.

Ступінь наукової розробки проблеми. Дослідниця Ю. Кисла у своїй дисертації проаналізувала практики соціального дисциплінування українських письменників у повоєнний період¹. Т. К. Амар у монографії аналізує соціально-культурні та політичні трансформації, які відбувалися у Львові під час Другої світової війни та в повоєнні роки². На теперішній час найбільш детально перебіг кампанії проти «школи Грушевського» висвітлений у дослідженні Я. Дашкевича³. Окремі аспекти, пов'язані з роллю Михайла Рудницького та загальним контекстом, містяться в дослідженнях О. Гнатюк⁴, О. Рубльова⁵, Я. Шашкевича⁶ та Р. Труби⁷.

Після війни, вже вдруге, радянська влада вирішила використати постать історика Михайла Грушевського для боротьби проти галицької української інтелігенції⁸. Кожна репресія в пізньосталінську добу маркувалась за певною «групою», по якій наноситься удар. Такою групою стала «школа Грушевського» – евфемізм, під яким розумілась в першу чергу професура та викладачі ЛДУ. Головними об'єктами критики стали чотири дослідники: історик Іван Крип'якевич, історик літератури Михайло Возняк, літературознавець Михайло Рудницький та власне покійний історик Михайло Грушевський⁹. Пізніше в ході кампанії до «школи Грушевського» долучали й інших викладачів ЛДУ. Головний удар завдавався не по істориках, як могло здатись на перший погляд, а по місцевій інтелігенції як такій. В рамках ЛДУ кампанію критики очолювали три постаті: ректор Іван Белякевич, декан історичного факультету Володимир Горбатюк, та завкафедри історії СРСР Василь Осечинський¹⁰. Основними завданнями подібних кампаній було дисциплінувати «зіпсовану війною» радянську інтелігенцію та відновити передвоєнну ідеологічну ортодоксальність. На відміну від 1930-х років, сталінський контроль над культурою – а також, за потреби, й найближчого оточення – в післявоєнну добу ґрунтувався не лише на насильстві. Як показує досвід післявоєнних ідеологічних кампаній в Україні, він також реалізувався за допомогою «дисциплінування через приниження» – найчастіше через участь творчої інтелігенції у публічних ритуалах т.зв. «критики та самокритики», які фактично були ритуалами (само)приниження¹¹.

На першому етапі цієї кампанії, що розпочалась з лютого 1946 року з ініціативи партійної організації університету, Рудницький не був об'єктом критики, головний «удар» завдавався спочатку по безпосередньо істориках-викладачах ЛДУ: Іванові Крип'якевичу, Омеляну Терлецькому та Миронові Кордубі¹². Важливим етапом в активізації цієї кампанії стала постанова ЦК ВКП(б) про журнали «Звезда» і «Ленинград», прийнята 16 серпня 1946 р. Тепер до кампанії боротьби проти «буржуазно-націоналістичних істориків» долучалась кампанія з боротьби проти «буржуазно-націоналістичних письменників». Михайло Рудницький, передчуваючи, що незабаром також може стати об'єктом критики, спішить написати статтю, в якій він «відмежовувався» від «школи Грушевського». 16 серпня 1946 року у «Вільній Україні» виходить його відома стаття «Рішуче порвати з проклятим минулим»¹³.

Рудницький намагався «захистити» галицьку інтелігенцію, вказуючи на те, що її ідейна «герметичність» і обставини життя призводили до того, що вони засвоювали ідеї, не до кінця розуміючи їх «отруйність»: «Є ще й д ось такі інтелігенти, які, не зважаючи на історичні події останніх років і корінні зміни, які відбулися на наших землях, носять в собі залишки ідейного вантажу проклятого минулого»¹⁴. Основні міфи Грушевського, за Рудницьким, були: 1) міф самостійної України, зовсім нереальної, бо цю ж самостійність він, мов на глум, пов'язував з імперіалістичними планами Німеччини та Австрії – держав, які зовсім відверто мріяли про те, щоб перетворити наші землі у свою колонію; 2) міф про Галичину як про «П'ємонт» України.; 3) крім цього, Рудницький писав про «культ зрадника Мазепи» як «характерний приклад звеличування галицькими націоналістами таких концепцій, які орієнтували західноукраїнське населення на авантюрні союзи з чужинцями». Стаття мала всі формальні ознаки «радянської», цитування Леніна, напади на українських націоналістів, разом з тим, пізніша критика статті наводить на думку, що більшу частину її таки написав сам

Рудницький. Крім цього, Рудницький вважав за потрібне зробити вставку про долю польського та єврейського населення під час війни. Пишучи про українських націоналістів, він наголошував: «Під час німецької окупації вони, гітлерівські посіпаки, брали участь в різанині мирного польського та єврейського населення, вони організували лісові ватаги, рештки яких ще й досі убивають своїх земляків за те, що вони почали мирно працювати, як радянські громадяни»¹⁵.

Зрозуміло, що така «половинчаста» позиція Рудницького була неприйнятною з точки зору радянської влади. «Винні» повинні були публічно «каятись» і віддавати себе в руки партії, а не намагатись «виправдовуватись», інакше соціальний ритуал втрачав свою роль сполучної ланки в радянському суспільстві. Для того, щоб «підштовхнути» Рудницького в правильному напрямку, розпочинається вже кампанія проти нього. Автор «Костянтин Новицький» у статті, надрукованій у Києві, закинув Рудницькому та редакторові «Вільної України», журналістові й письменникові Антонові Хижнякові (як публікаторові статті М. Рудницького), грубі політичні помилки¹⁶. Пізніше, вже в листопаді 1946 року стаття Іллі Стребуна «Про висвітлення українсько-російських літературних взаємин» вийшла в «Літературній газеті». В ній він застерігав: «...буржуазні націоналісти уперто намагаються протягнути в нашу науку, в літературознавство свою антинаукову націоналістичну «теоретичну мірку». Згадуючи статтю Рудницького, присвячену Лесі Українці, та ряд інших статей українських авторів, Стребун поєднував дискурси боротьби проти «космополітів» та проти «буржуазних націоналістів» в одне ціле, закидаючи Рудницькому та іншим «націоналістичність» і «нехтування російською літературою» та звертання до західноєвропейських літератур¹⁷. В цей час в одній з доповідних записок стверджувалось про необхідність активізації боротьби зі «школою Грушевського» і перенесення центру цієї боротьби не в академічну сферу, а в суспільно-політичну. Відверто визнаючи, що в науковій сфері позиції «учнів Грушевського» сильніші, ніж «партійних» вчених: «Націоналісти свідомо заводять наших істориків і літературознавців в дебрі історії, щоб там дати їм (дописано ручкою: «бій»)¹⁸.

Після цих публічних виступів Рудницького «долучають» до «школи Грушевського» і він починає фігурувати в партійних документах разом з Крип'якевичем та іншими істориками ЛДУ¹⁹. Як писав Ярослав Дашкевич: *«У стінах університету – та поза ними – продовжувалося цькування учнів М. Грушевського Івана Крип'якевича, Мирона Кордуби, Омеляна Терлецького, Івана Шпитковського, а також Михайла Возняка, за іронією долі, Михайла Рудницького, який до школи М. Грушевського, цілком певно, жодного відношення не мав. Але так було потрібно»*²⁰.

«Боротьба проти школи Грушевського» велась на двох рівнях – республіканському та місцевому. З точки зору республіканського Києва – необхідно було «приструнити» місцеву інтелігенцію Львова, зробити її не тільки показово лояльною, але й готовою до всіх рівнів колаборації з радянською владою. На місцевому рівні партійні працівники та викладачі намагались використати кампанію в боротьбі проти «конкурентів», що дозволило б звільнити ряд позицій в університеті, які займали «учні Грушевського», і зайняти їх самим. Апогеєм цієї кампанії, головним ритуальним дійством мали стати загальноміські збори інтелігенції Львова в приміщенні театру ім. Заньковецької 14 вересня 1946 року. Збори було проведено згідно з тогочасним радянським ритуалом. На них запросили вчених, наукових працівників, викладачів вузів, письменників, художників, артистів, представників партійних, радянських і громадських організацій міста²¹. Після виступів Миколи Бажана, що тоді займав пост голови Ради міністрів УРСР, Ярослава Галана та декількох інших письменників і викладачів, настала черга «каятись» підсудним. Крип'якевич та Рудницький визнали, що засуджують свої попередні праці, проте Терлецький фактично відмовився каятись. А Михайло Возняк відмовився виступати взагалі²². Насправді ж постановою вченої ради ЛДУ показує, що керівництво університету було незадоволене виступами Рудницького, Давидяка, Коструби, Терлецького, «в яких не було самокритики», відповідно їх засудили за те, що вони «пішли шляхом захисту своїх поглядів і поведінки, ворожих радянській ідеології, затушковували ворожість цих поглядів». Поведінку Рудницького, який на словах неодноразово декларував свою перебудову, а фактично в приватних розмовах виступав проти марксизму-ленінізму, кваліфікували як «дворушництво»²³. В цей же час секретар Львівського обкому КП(б)У Іван Грушецький пише ряд доповідних записок на ім'я Лазаря Кагановича з доносами на Рудницького²⁴.

Таке ставлення до Рудницького радянської влади вочевидь було наслідком його намагань утримати хиткий баланс між показовою лояльністю до радянської влади та власними переконаннями.

Так протривало до 1947 р., коли в рамках великого процесу, організованого проти львівської інтелігенції, Рудницький не потрапляє (частково) під удар. Ймовіріше за все, з 1944 р. Михайло Рудницький взяв на себе певні зобов'язання щодо написання книги мемуарів про злочини, вчинені в часи німецької окупації. Інформація про цю книгу анонсувалась в періодиці²⁵ та навіть фігурувала в партійних документах: «(Рудницький) Виступає... активно на різних зборах і вечорах. Працює зараз над збіркою нових оповідань із сучасного життя»²⁶. Тема мемуарів Рудницького, присвячених жертвам нацистської окупації, знову була порушена в 1947 р. у зв'язку з «боротьбою проти школи Грушевського». Зокрема, Ярослав Галан, намагаючись захистити Рудницького на нараді письменників у Львові, вказував на те, що Рудницький може написати мемуари, на що розгніваний голова обкому Іван Грушецький відповів гнівною промовою, вказуючи на зволікання Рудницького в цій справі²⁷. В січні 1947 року Рудницького знімають з посади декана філологічного факультету²⁸. Лазар Каганович в листі до Львівського обкому віддав чіткий наказ: «В роботі з інтелігенцією відмічаються суттєві недоліки. Замість суворої критики буржуазно-націоналістичних помилок і дворушності з боку Барвінського, Рудницького, Возняка, Карманського та інших представників старої Галицької інтелігенції мали місце загравання з нею[...] Про прийняті заходи доповісте ЦК КП(б)У 20 серпня 1947 року»²⁹.

Через декілька днів у Львів приїжджає замголови Раднаркому УРСР Дмитро Мануїльський, який на великому виступі (були присутні близько 500 осіб, в основному інтелігенція)³⁰ виступає з різкою критикою, спрямованою зокрема проти Рудницького, Барвінського, Карманського та Крип'якевича. МДБ після виступу підготувало доповідну записку про реакцію інтелігенції Львова, в ній також були подані короткі характеристики тих, кого критикували. На даний момент Рудницький характеризувався, як «колеблющийся елемент», що наближається в бік радянської влади та виступає проти українських націоналістів³¹. Рудницький природно сприйняв критику Мануїльського як заборону на вільне висловлювання своїх думок. Закиди місцевій інтелігенції в українському буржуазному націоналізмі і критика загалом викликали невдоволення Рудницького. Він заявив Мануїльському на зібранні: «Я виріс і виховувався в інших умовах і тепер бачу, що я не можу говорити, як звик, те, що я думаю і взагалі вільно висловлювати свої думки»³². Більшість місцевої інтелігенції не підтримали різку критику на адресу Рудницького під час виступу Мануїльського³³.

Через тиждень після виступу Мануїльського, 30 липня 1947 р., відбулися загальні збори львівських письменників, на яких критикували «ворожі твори» П. Карманського та вказувалося на «серйозні помилки в творах члена Спілки письменників М. Рудницького». 15-20 вересня 1947 р. у Києві відбувся розширений Пленум СРПУ, на порядок денний якого було внесено питання «Про виконання Спілкою радянських письменників України постанови ЦК ВКП(б) про журнали «Звезда» і «Ленинград». На Пленумі вже С. Козланюк критикував Рудницького, закликаючи «очистити наші лави»³⁴. Остаточне рішення було ухвалене 17 листопада 1947 р., де на засіданні Президії СРПУ було прийнята постанова про виключення Рудницького³⁵.

Будучи виключеним зі Спілки, письменник в Радянському Союзі фактично втрачав право публікуватись будь-де і залишався без засобів на життя. Коли питання Рудницького було порушене, ще на засіданні львівської спілки, Владімір Беляєв виступив різко проти виключення Рудницького і, зі слів Михайла Пархоменка, заявив, що він їде в Москву і буде обжалувати рішення Спілки. Беляєв стверджував, що Рудницький з 1939 р. зв'язав себе з радянською владою, неодноразово виступав в радянській пресі і друкується за кордоном зі статтями проти німців і націоналістів³⁶. Крім Беляєва, на захист Рудницького виступила Ірина Вільде, яка заявила: «Тоді і нас всіх виключайте». Крім цього, вона сказала, що організує колективний письмовий протест, який буде відісланий в ЦК КП(б)У. Вільде мала намір до підписання цього протесту залучити не тільки письменників, але й ряд інших інтелігентів Львова. В цьому намірі її підтримав і Ярослав Галан³⁷. Письменник Василь Пархоменко досить прозорливо пояснює настрій місцевої інтелігенції в справі Рудницького: «Тому, що всі місцеві безпартійні письменники і багато інтелігентів за час окупації провинились не менше, а значно більше, ніж М. Рудницький. Вони сприйняли удар по Рудницькому, як перший удар, за яким підуть наступні, спрямовані проти них самих»³⁸. Місцева інтелігенція чітко усвідомлювала, що справа Рудницького це «пробний шар», після якого може піти велика хвиля репресій. Звідси і намагання «захистити» Михайла Рудницького³⁹. Крім того, абсурдність звинувачення Рудницького в тому, що він співпрацював з німцями під час окупації, була очевидна всім: «львівські письменники

давній принцип «divide et impera», поділивши інтелігенцію на декілька груп, спершу критикуючи одну, а потім за допомогою іншої критикуючи попередню. Спочатку був «батіг» у вигляді тривалої кампанії цькування, а після того – нові посади та почесні як «пряник». Метою таких маніпуляцій було підвищення рівня лояльності серед «колеблющейся» інтелігенції, яка повинна була тепер активніше колаборувати. Незгідні ж мали повторити долю Василя Барвінського, засудженого в 1948 році за надуманим звинуваченням в колаборації з нацистами. Партійні документи показують, що для радянської влади Михайло Рудницький так і залишився «чужим», осколком «старого світу». Рудницький також не сприймав радянську владу як «свою», проте вдавався до самоцензурування заради виживання. Вибираючи стратегії виживання в післявоєнному Львові, він намагався балансувати між показною лояльністю до радянської влади і збереженням власної моральної та світоглядної позиції.

¹ Ю. Кисла, *Сталінські спектаклі віри, або як дисциплінували українських письменників у повоєнні роки. [Stalin's Performances of Faith, or how Ukrainian Writers were Disciplined in The Postwar Years]* in «Україна Модерна», 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uamoderna.com/md/kysla-stalinist-performances?fbclid=IwAR0Ez7vGgEuaICNB-PDbylNh4xy4-68en0fwGHcywraUctEXkmm9qkAw0gI> (Accessed: 11.12.2020).

² T.C. Amar, *The Paradox of Ukrainian Lviv. A Borderland City between Stalinists, Nazis, and Nationalists*, Cornell University Press, 2015, 372 pp.

³ Я. Дашкевич, *Постаті. Нариси про діячів історії, політики, культури [Figures. Essays on figures of history, politics, culture]*, Львів, Піраміда, 2007, С.417-449.

⁴ О. Гнатюк, *Відвага і страх [Courage and fear]*, Київ, Дух і Літера, 2015, С.249-328.

⁵ О. Рубльов, *Сталінізм і доля західноукраїнської інтелігенції, 20-50-ті роки XX ст. [Stalinism and the fate of the Western Ukrainian intelligentsia, 20-50s of XX century]*, Київ, Наук. думка, 1994, 349 с.

⁶ Я. Шашкевич, *Боротьба з Грушевським та його львівською школою за радянських часів [Struggle with Hrushevsky and his Lviv school in Soviet times]*, in «Український історик», 1996, № 1-4, с. 88-141.

⁷ Р. Труба, *Омельян Терлецький і боротьба радянського режиму з львівською історичною школою Михайла Грушевського [Omelyan Terletsy and the struggle of the Soviet regime with the Lviv historical school of Mykhailo Hrushevsky]*, in «Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність», 2013, Вип. 23, с.543-556.

⁸ Перший раз – ще за життя Грушевського у великій агентурній справі «Галичани», яку підготували проти галицьких науковців, які працювали в УРСР, зокрема проти відомого географа Степана Рудницького. Детальніше див.: Галузевий державний архів Служби Безпеки України (далі – ГДА СБУ), ф.2, оп.37, спр. 66, НКГБ УССР об'єкт – «Галичани».

⁹ T.C. Amar, *The Paradox*, p.226.

¹⁰ T.C. Amar, *The Paradox*, p.226.

¹¹ Ю. Кисла, *Сталінські спектаклі віри, або як дисциплінували українських письменників у повоєнні роки. [Stalin's Performances of Faith, or how Ukrainian Writers were Disciplined in The Postwar Years]* in *Україна Модерна*, 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uamoderna.com/md/kysla-stalinist-performances?fbclid=IwAR0Ez7vGgEuaICNB-PDbylNh4xy4-68en0fwGHcywraUctEXkmm9qkAw0gI> (Accessed: 11.12.2020).

¹² Я. Дашкевич, *Боротьба з Грушевським*, с.419-420.

¹³ М. Рудницький, *Рішуче порвати з проклятим минулим [Decisively break with the damned past]*, Вільна Україна, 16 серпня 1946. Стаття була написана в основному Рудницьким, про що свідчить негативна реакція Львівського обкому на неї: Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО), ф.1, оп. 70, спр. 824, *Докладная записка о состоянии идейно-политического воспитания интеллигенции в Львовской области [Report on the state of ideological and political education of the intelligentsia in the Lviv region]*, арк. 17.

¹⁴ М. Рудницький, *Рішуче порвати з проклятим минулим*.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Я. Дашкевич, *Боротьба з Грушевським*, с. 426–427.

¹⁷ *Що за «злочин»? [What kind of «crime»?]*, in «Свобода», №218, 6 листопада 1946.

¹⁸ ЦДАГО, ф.1, оп.70, спр. 824, *Докладная записка о состоянии идейно-политического воспитания интеллигенции в Львовской области [Report on the state of ideological and political education of intelligentsia in the Lviv]*, арк. 5.

¹⁹ Там само, арк.4; В доповідній записці про настрої львівської інтелігенції на ім'я Кагановича Грушецький прямо називав Рудницького на рівні з Барвінським і Терлецьким «прямим послідовником і учнем ідеолога буржуазного націоналізму Грушевського»: *3 інформації Львівського ОБКОМУ КП(б)У ЦК КП(б)У про політичні настрої інтелігенції Львівської області [From the information of the Lviv OBKOM of KP (b) U of the Central Committee of KP (b) U about political moods of the intelligentsia of the Lviv region]* in *Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали*, Том. 1, 1939-1953, Київ, Наукова думка, 1995, с. 470.

²⁰ Я. Дашкевич, *Боротьба з Грушевським*, с.434.

²¹ Я. Дашкевич, *Боротьба з Грушевським*, с.430.

²² Я. Дашкевич, *Боротьба з Грушевським*, с.432.

²³ Я. Дашкевич, *Боротьба з Грушевським*, с.433.

²⁴ ЦДАГО, ф.1, оп. 70, спр. 824, *Докладная записка о состоянии идейно-политического воспитания интеллигенции в Львовской области [A report on the state of ideological and political education of the intelligentsia in the Lviv region]*, арк. 16; Цей доніс Грушецький продублював декілька разів: ЦДАГО ф.1. оп.16, спр. 2329, *Постановления ЦК КП(б)У, отчеты, доклады, докладные записки о состоянии и недочетах в работе Львовского Обкома КП(б)У и его отделов. Март-июнь 1947 [Resolutions of the Central Committee of the CP (b) U, reports, detailed notes on the state and shortcomings in the work of the Lviv Regional Committee of the CP (b) U and its departments. March-June 1947]*, арк.47-48, 170-172; ЦДАГО, ф.1. оп.46, спр. 2986, *Доклад, докладные записки, справки... отдела ЦК КП(б)У о состоянии и работе Львовской Областной партийной организации. Январь-июль 1947 [Report, report notes, references of the department of the Central Committee of the CP (b) U on the state and work of the Lviv Regional Party Organization. January-July 1947]*, арк. 38-39, 70.

²⁵ *Хроніка [Chronicle]*, Радянський Львів, №1, липень 1945, с.76.

²⁶ *Довідка Львівському ОБКОМУ КП(б)У про письменників львівської організації Спілки радянських письменників, які перебували під німецькою окупацією [Information to the Lviv OBLOM LP (B) U about the writers of the Lviv organization of the Union of Soviet Writers who were under German occupation]*, in *Культурне життя в Україні. Західні землі*, с.355.

²⁷ *Стенограма виступу І.С. Грушецького на нараді письменників м. Львова. 30 червня 1947 р. [Transcript of the speech of I.S. Hrushetsky at a meeting of writers in Lviv/ June 30, 1947]* in *Культурне життя в Україні. Західні землі*, с.411.

²⁸ Архів Львівського університету (далі – АЛУ), *Особова справа Михайла Рудницького, 1944-1967 [Personal file of Mykhailo Rudnytsky, 1944-1967]*, арк. 82.

²⁹ ЦДАГО, ф.1, оп.46, спр. 3275, *Письмо за подписью т. Кагановича, докладные записки, информации, справки Управления парторганов ЦК КП(б)У о состоянии и работе Львовской Областной партийной организации. Январь-декабрь 1947 [Letter signed by Comrade Kaganovich, detailed notes, information, certificates of the Office of the Central Committee of the CP (b) U on the condition and work of the Lviv Regional Party Organization. January-December 1947]*, арк.15–16.

³⁰ ЦДАГО, ф.1, оп.46, спр. 2986, *Доклад, докладне записки, справки*, арк. 98.

³¹ ГДА СБУ, ф.16, спр. №29, Том 2, *Справка о реакциях интеллигенции г. Львова на доклад «против украинского буржуазного национализма» [Information on the reactions of the intelligentsia of Lviv to the report «against Ukrainian bourgeois nationalism»]*, арк.119.

³² Там само, арк.121.

³³ *Інформація Львівського ОБКОМУ КП(б)У ЦК КП(б)У про реагування інтелігенції Львова на доповідь Д.З. Мануїльського про український буржуазний націоналізм [Information of the Lviv OBKOM of the CP (B) U about the reaction of the Lviv intelligentsia to the report of D.Z. Manuilsky on Ukrainian bourgeois nationalism]* in *Культурне життя в Україні. Західні землі*, с.423-426.

³⁴ О. Рубльов, *Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції*, с.228–229.

³⁵ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (далі – ЦДАМЛМУ), ф. 590, оп.5, спр. 260, *Спілка письменників України. Особова справа Рудницький Михайло Іванович, прозаїк [Writers' Union of Ukraine. Personal file Rudnytsky Mykhailo Ivanovych, prose writer]*, арк.10.

³⁶ *Доповідна записка літературного критика М. Пархоменка ЦК КП(б)У про львівську організацію Спілки радянських письменників. 15 грудня 1947 р. [Report of the literary critic M. Parkhomenko of the Central Committee of the CP (b) U about the Lviv organization of the Union of Soviet Writers. December 15, 1947]* in *Культурне життя в Україні. Західні землі*, с. 502.

³⁷ ЦДАГО, ф.1, оп.70, спр.693, *Докладная записка о Львовской организации Союза Советских писателей. 15 декабря 1947 г. [Report on the Lviv organization of the Union of Soviet Writers. December 15, 1947]*, арк. 8.

³⁸ Там само.

³⁹ Там само, арк. 7.

⁴⁰ Там само, арк. 9; Так само як і у випадку Рудницького, критику Возняка було сприйнято як «побиття місцевої інтелігенції» та «похід більшовиків» проти неї. Вільде, Козланюк, Галан і Плехатий готувались виступити з колективним листом проти «травлі» Возняка: ЦДАГО, ф.1, оп.70, спр. 824, *Докладная записка о состоянии идейно-политического воспитания интеллигенции в Львовской области* [A report on the state of ideological and political education of the intelligentsia in the Lviv region], арк.18

⁴¹ Пархоменко писав: «Зараз він старається / якщо не за совість, то за страх/ (підкреслено в оригіналі – І.Ч.) зробити свої лекції краще»: ЦДАГО, ф.1, оп.70, спр.693, *Докладная записка о Львовской организации Союза Советских писателей. 15 декабря 1947 г.* [Report on the Lviv organization of the Union of Soviet Writers. December 15, 1947], арк.15.

⁴² Н. Кикишев, *Славянское движение в СССР: 1941-1948 годы* [Slavic movement in the USSR: 1941-1948], Москва, 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.hrono.ru/libris/lib_k/kik00.php (Accessed: 12.05.2019).

⁴³ ЦДАМЛМУ, ф.780, оп.2, спр.24, *Беляев Володимир Павлович (1907-1990). Матеріали про роботу Беляєва В.П. у Львівській організації СПУ (огляд роботи, протоколи засідань правління, план-проспект альманаху до 10-річчя визволення Західної України та ін., 1948-1949.* [Materials about the work of Belyaev VP in the Lviv organization of the SPU (review of work, minutes of board meetings, plan-prospectus of the almanac to the 10th anniversary of the liberation of Western Ukraine, etc., 1948-1949.], арк. 26.

⁴⁴ Рудницький писав до Спілки двічі з проханням про поновлення, в 1948 та 1950 рр., обидва листи зберігаються в фонді Беляєва: ЦДАМЛМУ, ф.780, оп.2, спр.24, *Беляев Володимир Павлович (1907-1990). Матеріали про роботу Беляєва В.П.*, 35 арк.

⁴⁵ Між 21 та 22 жовтнем 1947 року Львівський обком прийняв рішення про масову депортацію «націоналістів» та їх родин. Понад 15 тисяч осіб з області і 275 сімей з самого Львова були депортовані: Т. С. Амар, *The Paradox*, р.235; В еміграції деякий час навіть ходили чутки, що Михайло Рудницький разом з багатьма іншими письменниками отримав 15 років таборів: С.Г., Лист до небіщика [Letter to the deceased], *Свобода*, №13, 18 січня 1949; І. Лисяк-Рудницький, *Щоденники* [Diaries], Київ, Дух і Літера, 2019, с.402.

⁴⁶ ЦДАМЛМУ, ф. 590, оп.5, спр. 260, *Спілка письменників України. Особова справа Рудницький Михайло Іванович, прозаїк*, арк. 29.

⁴⁷ Там само, арк. 36.

⁴⁸ ГДА СБУ, ф.16, спр. 0715, Матеріали на брательов Кравчук. 1949. Том 1. *Супровідний лист надісланий міністром держбезпеки УРСР Савченком С.Р. на адресу начальника 2-го ГУМ ДБ СРСР Півторанова Є.П. з довідкою на Кравчука П.І. у додатку* [The cover letter was sent by the Minister of State Security of the USSR Savchenko S.R. to the address of the chief of the 2nd GUM DB of the USSR Pivtoranova E.P. with reference to Kravchuk P.I. in the appendix], арк. 9-15.

⁴⁹ Там само, арк. 16.

⁵⁰ Там само, арк. 20.

⁵¹ *Тринадцятка – таки фатальне число* [Thirteen is a fatal number], in «Свобода», No.163, 25 серпня 1956.

⁵² Державний архів Львівської області, Р-1517, оп.1, спр.34, *Листи Редакторів до Рудницького М.* [Letters of the Editors to Rudnytsky M.], арк. 3

⁵³ Там само, арк.60.

⁵⁴ ЦДАГО, ф.1, оп.70, спр.1371, *Докладная записка инструкторов Управления пропаганды и агитации ЦК КП(б)У т.т. Чеснокова и Еременко и материалы к ней о недостатках в работе Львовского Госуниверситета и ошибках его руководства. Февраль 1948* [Report of the instructors of the Department of Propaganda and Agitation of the Central Committee of the CP (b) U, etc. Chesnokova and Eremenko and materials to it about shortcomings in work of the Lviv State University and mistakes of its management. February 1948], арк.6.

⁵⁵ Там само, арк.6.

⁵⁶ ЦДАГО, ф.1, оп.46, спр.5598, *Справки, информации по идеологической работе в Львовской области. Июль 1951* [References, information on ideological work in the Lviv region. July 1951], арк.22.

References

1. T.C. Amar, *The Paradox of Ukrainian Lviv. A Borderland City between Stalinists, Nazis, and Nationalists*, Cornell University Press, 2015, 372 pp.
2. Arkhiv Lvivskoho universytetu (dali – ALU), *Osobova sprava Mykhaila Rudnytskoho, 1944-1967* [Personal file of Mykhailo Rudnytsky, 1944-1967], арк. 82.

3. Ya. Dashkevych, Postati. Narysy pro diiachiv istorii, polityky, kultury [Figures. Essays on figures of history, politics, culture], Lviv, Piramida, 2007, 808 s.
4. Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, R-1517, op.1, spr.34, Lysty Redaktoriv do Rudnytskoho M. [Letters of the Editors to Rudnytsky M.], ark. 3
5. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby Bezpeky Ukrainy (dali – HDA SBU), f.2, op.37, spr. 66, NKHB USSR ob'iekt – «Halychane».
6. HDA SBU, f.16, spr. 0715, Materyaly na bratev Kravchuk. 1949. Tom 1. Suprovidnyi lyst nadislanyi ministrom derzhbezpeky URSR Savchenkom S.R. na adresu nachalnyka 2-ho HUM DB SRSR Pivtoranova Ye.P. z dovidkoiu na Kravchuka P.I. u dodatku [The cover letter was sent by the Minister of State Security of the USSR Savchenko S.R. to the address of the chief of the 2nd GUM DB of the USSR Pivtoranova E.P. with reference to Kravchuk P.I. in the appendix], ark. 9-15.
7. HDA SBU, f.16, spr. №29, Tom 2, Spravka o reahyrovaniakh yntellyhentsyy h. Lvova na доклад «protiv ukraynskoho burzhuaiznoho natsyonalizma» [Information on the reactions of the intelligentsia of Lviv to the report «against Ukrainain bourgeois nationalism»], ark.119
8. O. Hnatiuk, Vidvaha i strakh [Courage and fear], Kyiv, Dukh i Litera, 2015, S.249-328.
9. Khronika [Chronicle], Radianskyi Lviv, №1, lypen 1945
10. Kulturne zhyttia v Ukraini. Zakhidni zemli. Dokumenty i materialy, Tom. 1, 1939-1953, Kyiv, Naukova dumka, 1995, 748 s.
11. N. Kykyshev, Slavianskoe dvyzhenye v SSSR: 1941-1948 hody [Slavic movement in the USSR: 1941-1948], Moskva, 2008 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.hrono.ru/libris/lib_k/kik00.php (Accessed: 12.05.2019).
12. Yu. Kysla, Stalinski spektakli viry, abo yak dystsyplinuvaly ukrainskykh pysmennykiv u povoienni roky. [Stalins Performances of Faith, or how Ukrainian Writers were Disciplined in The Postwar Years] in «Ukraina Moderna», 2019 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://uamoderna.com/md/kysla-stalinist-performances?fbclid=IwAR0Ez7vGgEualCNB-PDbylNh4xy4-68en0fwGHcywraUctEXkmm9qkAw0gI> (Accessed: 11.12.2020).
13. I. Lysiak-Rudnytskyi, Shchodennyky [Diaries], Kyiv, Dukh i Litera, 2019b 696 s.
14. S.H., Lyst do nebishchyka [Letter to the deceased], Svoboda, №13, 18 sichnia 1949.
15. O. Rublov, Stalinschyna y dolia zakhidnoukraïnskoi intelihentsii, 20-50-ti roky XX st.[Stalinism and the fate of the Western Ukrainian intelligentsia, 20-50s of XX century], Kyiv, Nauk. dumka, 1994, 349 s.
16. M. Rudnytskyi, Rishuche porvaty z proklyatym mynulym [Decisively break with the damned past], Vilna Ukraina, 16 serpnia 1946.
17. Ya. Shashkevych, Borotba z Hrushevskym ta yoho lvivskoiu shkoloiu za radianskykh chasiv [Struggle with Hrushevsky and his Lviv school in Soviet times], in «Ukrainskyi istoryk», 1996, № 1-4, c. 88-141.
18. Shcho za «zlochyn»? [What kind of «crime»?], in «Svoboda», №218, 6 lystopada 1946.
19. R. Truba, Omelian Terletskyi i borotba radianskoho rezhymu z lvivskoiu istorychnoiu shkoloiu Mykhaila Hrushevskoho [Omelyan Terletsky and the struggle of the Soviet regime with the Lviv historical school of Mykhailo Hrushevsky], in «Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist», 2013, Vyp. 23, c.543-556.
20. Trynadtsiatka – taky fatalne chyslo [Thirteen is a fatal number], in «Svoboda», No.163, 25 serpnia 1956.
21. TsDAHO, f.1. op.46, spr. 2986, Doklad, dokladne zapysky, spravky... otdela TsK KP(b)U o sostoianny y rabote Lvovskoi Oblasnoi partyinoi orhanyzatsyy. Yanvar-yiul 1947 [Report, report notes, references of the department of the Central Committee of the CP (b) U on the state and work of the Lviv Regional Party Organization. January-July 1947], ark. 38-39, 70.
22. TsDAHO, f.1, op.70, spr. 824, Dokladnaia zapyska o sostoianny ideino-polytycheskoho vospytanyia yntelyhentsyy v Lvovskoi oblasti [Report on the state of ideological and political education of intelligentsia in the Lviv], ark. 5.
23. TsDAHO, f.1, op.70, spr.693, Dokladnaia zapyska o Lvovskoi orhanyzatsyy Soiuzu Sovetskykh pysatelei. 15 dekabria 1947 h. [Report on the Lviv organization of the Union of Soviet Writers. December 15, 1947], ark. 8.
24. TsDAHO, f.1, op.70, spr.1371, Dokladnaia zapyska ynstruktorov Upravleniya propohandy y ahytatsyy TsK KP(b)U t.t. Chesnokova y Eremenko y materyaly k nei o nedostatkakh v rabote Lvovskoho Hosunyversyteta y oshybkakh eho rukovodstva. Fevral 1948 [Report of the instructors of the Department of Propaganda and Agitation of the Central Committee of the CP (b) U, etc. Chesnokova and Eremenko and materials to it about shortcomings in work of the Lviv State University and mistakes of its management. February 1948], ark.6.
25. TsDAHO f.1. op.16, spr. 2329, Postanovleniya TsK KP(b)U, otchetы, doklady, dokladne zapysky o sostoianny y nedochetakh v rabote Lvovskoho Obkoma KP(b)U y eho otdelov. Mart-yiun 1947 [Resolutions of the Central

- Committee of the CP (b) U, reports, detailed notes on the state and shortcomings in the work of the Lviv Regional Committee of the CP (b) U and its departments. March-June 1947], ark.47–48.
26. TsDAHO, f.1, op.46, spr. 3275, Pismo za podpysiu t. Kahanovycha, докладне zapysky, ynformatsyy, spravky Upravleniya partorhanov TsK KP(b)U o sostoianyy y rabote Lvovskoi Oblasnoi partyinoi orhanyzatsyy. Yanvar-dekabr 1947 [Letter signed by Comrade Kaganovich, detailed notes, information, certificates of the Office of the Central Committee of the CP (b) U on the condition and work of the Lviv Regional Party Organization. January-December 1947], ark.15–16.
 27. TsDAHO, f.1, op.46, spr.5598, Spravky, ynformatsyy po ydeolohycheskoi rabote v Lvovskoi oblasti. Yiul 1951 [References, information on ideological work in the Lviv region. July 1951], ark.22.
 28. TsDAMLUMU, f.780, op.2, spr.24, Beliaiev Volodymyr Pavlovych (1907-1990). Materialy pro roboti Beliaieva V.P. u Lvivskii orhanizatsii SPU (ohliad roboty, protokoly zasidan pravlinnia, plan-prospekt almanakhu do 10-richchia vyzvolennia Zakhidnoi Ukrainy ta in., 1948-1949. [Materials about the work of Belyaev VP in the Lviv organization of the SPU (review of work, minutes of board meetings, plan-prospectus of the almanac to the 10th anniversary of the liberation of Western Ukraine, etc., 1948-1949.], ark. 26.
 29. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy (dali – TsDAHO), f.1, op. 70, spr. 824, Dokladnaia zapyska o sostoianyy ideino-polytycheskoho vospytanyia yntelyhentsyy v Lvovskoi oblasti [Report on the state of ideological and political education of the intelligentsia in the Lviv region], ark. 17.
 30. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrainy (dali – TsDAMLUMU), f. 590, op.5, spr. 260, Spilka pysmennykiv Ukrainy. Osobova sprava Rudnytskyi Mykhailo Ivanovych, prozaik [Writers Union of Ukraine. Personal file Rudnytsky Mykhailo Ivanovych, prose writer], ark.10.